2012.gada
ASV Valsts Departamenta Ziņojums
„Par cilvēku tirdzniecības novēršanu”

LATVIJA
2. LĪMENIS

Latvija ir izcelsmes un mērķa valsts sievietēm, kas pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas izmantošanas nolūkā, un izcelsmes valsts sieviešu, vīriešu un nepilngadīgo personu tirdzniecībai seksuālas izmantošanas un piespiedu darba nolūkos. Sievietes no Latvijas tiek spiestas nodarboties ar prostitūciju Itālijā, Spānijā, Īrijā, Kiprā, Grieķijā, Nīderlandē, Apvienotajā Karalistē un Vācijā. Vīrieši un sievietes no Latvijas tiek nodarbināti piespiedu darba apstākļos Apvienotajā Karalistē un Itālijā, un ir ziņas par vīriešiem no Latvijas, kas, pakļauti piespiedu darba apstākļiem Zviedrijā. Latvijas sievietes, kas izmantojušas starpniecības pakalpojumus laulību reģistrēšanai Rietumeiropā, jo īpaši Īrijā, bija pakļautas ekspluatācijas riskiem mājkalpotāju darbā un seksuālas ekspluatācijas riskiem. Pilngadību sasniegušas Latvijas sievietes ir pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas ekspluatācijas nolūkos Latvijas teritorijas ietvaros. Saskaņā ar neoficiāliem iepriekšējos gados saņemtiem ziņojumiem, arī Latvijas pusaudzes tiek pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas ekspluatācijas nolūkos valsts teritorijas ietvaros.

Latvijas valdība pilnībā neizpilda minimālos standartus, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību, tomēr tā pieliek ievērojamas pūles, lai tos sasniegtu. Valdība turpināja uzlabot cilvēku tirdzniecības apkarošanas centienus, izstrādājot piespiedu darba cilvēku tirdzniecības gadījumu identificēšanas kritērijus, uzlabojot mehānismus, lai nodrošinātu cilvēku tirdzniecības upuriem Ārlietu Ministrijas nosūtījumus valsts apmaksātas palīdzības saņemšanai, un pastiprinot centienus apturēt viltus laulību reģistrācijas, kas rada cilvēku tirdzniecības apdraudējumu. Latvijas cilvēku tirdzniecības apkarošanas darba grupa veiksmīgi vadīja valsts cilvēku tirdzniecības apkarošanas politikas ieviešanu un ar ziņojumu mehānismu palīdzību nodrošināja atklātumu. Tika palielināts valsts finansējums cilvēku tirdzniecības rezultātā cietušajām personām, kas saņem palīdzību ar nevalstiskā sektora starpniecību. Tika izmeklēti un pakļauti kriminālvajāšanai koruptīva rakstura nodarījumi, kuros iesaistīti vairāki bijušie policisti no cilvēku tirdzniecības apkarošanas nodaļas. Tomēr tiesībaizsardzības iestāžu centieni bija nepārliecinoši. Lai gan nevalstiskās organizācijas identificēja cilvēku tirdzniecības upurus, kas cietuši šī nozieguma rezultātā valsts teritorijas ietvaros, tiesībaizsardzības iestādes līdzīgus gadījumus neatklāja. Samazinājās gan cilvēku tirdzniecības gadījumu skaits, kas pakļauti kriminālvajāšanai, gan notiesāto cilvēku tirgotāju skaits, kā arī samazinājās notiesātajiem cilvēku tirgotājiem piemēroto cietumsodu termiņi. Latvijas tiesībaizsardzības iestādes turpināja pakļaut kriminālvajāšanai cilvēku tirdzniecības gadījumus, balstoties uz citu likuma pantu (Latvijas Krimināllikuma 165-1 pantu), pārsvarā izmantojot slepeni iefiltrētu policijas darbinieku liecības, kas rada bažas, ka

tiesībaizsardzības iestāžu centieni atklāt šī nozieguma reālos upurus bija nepietiekami. Tikai diviem no 11 notiesātajiem cilvēku tirgotājiem tika noteikts cietumsods.

Rekomendācijas Latvijai: Uzlabot cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas centienus, īpašu uzmanību pievēršot personām, kas cietušas piespiedu darba rezultātā, un upuriem, kas cietuši valsts teritorijas ietvaros; enerģiski rīkoties, lai izmeklētu un pakļautu kriminālvajāšanai un tiesvedībai cilvēku tirdzniecības lietas; pakļaujot kriminālvajāšanai starptautiska un vietēja mēroga cilvēku tirdzniecības lietas, piemērot Krimināllikuma pantu par cilvēku tirdzniecību (Krimināllikuma pants 154-1); lai uzlabotu Latvijas cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzību ārvalstīs un pakļautu kriminālvajāšanai viņu vervētājus, apzināt ciešākas sadarbības iespējas ar Eiropas valstīm; piemērot cilvēku tirgotājiem atbilstošu sodus, kas paredzēti par noziedzīgiem nodarījumiem ar smagām sekām; piemērot jaunos piespiedu darba cilvēku tirdzniecības gadījumu identificēšanas kritērijus; ieviest nesen izstrādāto repatriācijas mehānismu, lai nodrošinātu valsts garantēto pakalpojumu vieglāku pieejamību cilvēku tirdzniecības upuriem; turpināt centienus, lai nodrošinātu visu cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzību lietu kriminālvajāšanas un tiesvedības laikā; turpināt ieviest Valsts programmu cilvēku tirdzniecības novēršanai 2009.-2013.gadam; apsvērt iespēju centralizēt specializētās cilvēku tirdzniecības tālruņa līnijas, lai uzlabotu šī nozieguma novēršanu un upuru identificēšanu; aktualizēt galvenos sabiedrības informācijas avotus par attiecīgo problemātiku, kā piemēram, valsts centralizēto cilvēku tirdzniecības novēršanas interneta vietni; turpināt centienus sistemātiski apzināt cilvēku tirdzniecības tendences; un uzlabot centienus, lai izglītotu sabiedrību par cilvēku tirdzniecību seksuālas un piespiedu darba ekspluatācijas nolūkos.

Kriminālvajāšana

Latvijas tiesībaizsardzības iestāžu panākumi, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību, samazinājās. Lai gan cilvēku tirdzniecības gadījumu izmeklēšanas nodrošināšanai tika ieviesti jauni pasākumi un tika izmeklēti koruptīvi nodarījumi, kopumā statistikas rādītāji par 2011.gada lietām kriminālvajāšanā un tiesvedībā samazinājās, un rezultātā mazākam skaitam cilvēku tirgotāju tika piemērots cietumsods. Latvijas Krimināllikuma pants 154-1, kas aizliedz visas cilvēku tirdzniecības formas, paredz cietumsodu līdz 15 gadiem. Sods, kas likumā noteikts par cilvēku tirdzniecību, ir pietiekami bargs un samērojams ar sodiem, kas paredzēti par citiem smagiem noziegumiem, piemēram, ar sodu par izvarošanu. Perioda laikā, kuru izvērtē šis ziņojums, lai izmeklētu un pakļautu kriminālvajāšanai liekāko daļu cilvēku tirdzniecības gadījumu, Latvijā tika piemērots Krimināllikuma 165-1 pants, kas aizliedz personas nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. Latvijas publiskās pārvaldes sektors skaidroja, ka, salīdzinot ar 154-1 pantu, pants 165-1 kriminālvajāšanas nolūkos ir vieglāk piemērojams, jo, balstoties uz pantu 165-1, nav jāpierāda vardarbības, viltus un

draudu elementi. Izmeklējot lielāko daļu lietu, tika iesaistīti slepeni iefiltrēti policijas darbinieki, kas uzdevās par cilvēku tirdzniecības upuriem. Lai gan Latvijas tiesībaizsardzības iestādes raksturoja šādu pieeju cilvēku tirdzniecības lietās kā „preventīvu", situācija, kad primāra ir nevis cilvēku tirdzniecības rezultātā cietušo personu apzināšana bet slepena policijas darbinieku iesaistīšana, izraisīja bažas, ka Latvijas tiesībaizsardzības iestāžu cilvēku tirdzniecības apkarošanas aktivitātes tieši attiecībā uz upuriem Latvijā nebija atbilstošas. Gan policijas, gan prokuratūras organizāciju ietvaros ir specializētas struktūras cilvēku tirdzniecības apkarošanai. Policijas pārstāvji reģionos apmācīja vietējos policijas darbiniekus par cilvēku tirdzniecības apkarošanas jautājumiem. Lai gan aizdomās turamo personu skaits, kas bija izmeklētāju redzeslokā, būtiski nemainījās, 2011.gadā samazinājās cilvēku tirdzniecības lietu skaits, kurās uzsākti kriminālprocesi un veiktas izmeklēšanas. Tika saņemtas ziņas, ka salīdzinājumā ar 2010.gadu, kad tika uzsākti kriminālprocesi 31 cilvēku tirdzniecības lietā ar 38 aizdomās turētajām personām, pērn 21 kriminālprocesa ietvaros par aizdomās turētiem cilvēku tirgotājiem atzītas 34 personas. Lai gan pagājušajā gadā nevienā no jaunajām cilvēku tirdzniecības lietām netika uzsākta kriminālvajāšana par cilvēku tirdzniecību piespiedu darbam, Latvijas tiesībaizsardzības iestādes turpināja izmeklēt agrāk uzsāktu piespiedu darba cilvēku tirdzniecības lietu un palīdzēja ārvalstu kolēģiem izmeklēt viņu lietvedībā esošas jaunas piespiedu darba cilvēku tirdzniecības lietas. 2011.gadā Latvijas tiesībaizsardzības iestādes izvirzīja apsūdzības par cilvēku tirdzniecību 27 personām, kas ir mazāk, ja salīdzina ar 2010.gadu, kad šādas apsūdzības tika izvirzītas 39 personām, bet ir salīdzinoši līdzīgi ar 2009.gadu, kad cilvēku tirdzniecības apsūdzības tika uzrādītas 26 personām. 2011.gadā zemākās instances tiesās par cilvēku tirdzniecību tika notiesātas kopumā 11 personas, kas ir par 48% mazāk, ja salīdzina ar 2010.gadu, kad šīs instances tiesās par cilvēku tirdzniecību tika notiesāta 21 persona. Šie dati neiekļauj informāciju par notiesātajām personām, kas vērsušies apelācijas instancēs. Turklāt saglabājās problemātiska tendence attiecībā uz atbildības noteikšanu cilvēku tirdzniecības lietās. Tikai diviem no kopumā 11 notiesātajiem cilvēku tirgotājiem tika noteikts cietumsods robežās no viena līdz trim gadiem. 2010.gadā par cilvēku tirdzniecību notiesāja 21 personu, no kurām piecām tika piemērots cietumsods. Reģionālās policijas pārvaldes Latvijā turpināja iesniegt ikmēneša ziņojumus specializētajai policijas nodaļai cīņā ar cilvēku tirdzniecību par noziegumiem, kas, iespējams, saistīti ar cilvēku tirdzniecību, sutenerismu vai prostitūciju regulējošo noteikumu pārkāpumiem, tādējādi nodrošinot iespējas specializētajai nodaļai atklāt cilvēku tirdzniecības gadījumus. Tomēr nav skaidrs, vai šis ziņojumu pārbaudes mehānisms bija veiksmīgs, ņemot vērā, ka identificēto cilvēku tirdzniecības gadījumu skaits samazinājās. Latvijas publiskās pārvaldes sektors veica tiesībaizsardzības iestāžu personāla apmācības par cilvēku tirdzniecības gadījumu identificēšanu. 2012.gada janvārī tiks noslēgta vadlīniju izstrādāšana par piespiedu darba cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanu, un tās tika nodotas ieviešanai Valsts policijā, Darba Inspekcijā un citās aģentūrās. Lai izmeklētu cilvēku tirdzniecības gadījumus, Latvija sadarbojās ar tiesībaizsardzības

iestādēm vairākās citās valstīts, tostarp Zviedrijā, Vācijā un Apvienotajā Karalistē.

Pagājušajā gadā policijā tika izmeklēti vairāki ar cilvēku tirdzniecību saistīti korupcijas gadījumi. Divi bijušie specializētās cilvēku tirdzniecības apkarošanas nodaļas policisti bija pakļauti izmeklēšanai par koruptīvām darbībām, no kuriem vienam prokuratūra uzrādīja apsūdzības. 2011.gada rudenī Latvijas valsts televīzija pārraidīja informāciju par 15 apsūdzētiem suteneriem, no kuriem septiņi bija ziedojuši līdzekļus divām ietekmīgām politiskām partijām. Latvijas korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs izmeklēja šos ar cilvēku tirdzniecību saistītos iespējamos korupcijas noziegumus.

Upuru aizsardzība

Salīdzinot ar periodu, kuru izvērtēja iepriekšējais ziņojums, Latvija uzlaboja centienus nodrošināt palīdzības pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem. Neskatoties uz to, ka tika palielināts finansējums cilvēku tirdzniecības upuru palīdzības programmai, Latvija arī identificēja un sniedza palīdzību lielākam skaitam upuru, kas cietuši dažādu cilvēku tirdzniecības formu rezultātā, un izstrādāja uzlabotu mehānismu, lai nodrošinātu, ka ārvalstīs identificētie cilvēku tirdzniecības upuri saņem nosūtījumus valsts finansētu palīdzības pakalpojumu saņemšanai Latvijā. Atšķirībā no 2011.gada, kad Labklājības Ministrija piešķīra aptuveni $ 58 000 cilvēku tirdzniecības upuru palīdzības programmai, un atšķirībā no 2010.gada, kad šai programmai bija pieejami aptuveni $ 70 0000, 2012.gadā nevalstiskā organizācija (NVO), kurai piešķirtas tiesības sniegt plašu pakalpojumu klāstu cilvēku tirdzniecības upuriem, saņēma no Labklājības ministrijas aptuveni $ 78 000. Katrs cilvēku tirdzniecības upuris varēja saņemt rehabilitāciju uz laiku līdz sešiem mēnešiem, tostarp psihologa palīdzību, veselības aprūpi, jurista pakalpojumus, dzīvesvietas un integrācijas jautājumu risinājumus. Lai gan palielinātais valsts piešķirtais finansējums cilvēku tirdzniecības upuru vajadzību nodrošināšanai uzskatāms par ievērojamu ieguldījumu, NVO novērojumi apliecināja, ka valsts finansētās palīdzības saņemšanas mehānisms bija pārmērīgi birokrātisks; 2011.gada konkursa noteikumi valsts finansētās palīdzības sniegšanai paredzēja, ka palīdzība būs nepieciešama septiņiem upuriem, lai gan parasti upuru skaits Latvijā bijis lielāks. Atšķirībā no 2010.gada, kad valsts apmaksātu palīdzības pakalpojumu saņemšanai tika sertificēti deviņi jauni cilvēku tirdzniecības upuri, 2011.gadā kopumā šādu sertifikāciju saņēma 11 cilvēku tirdzniecības upuri. Četri iepriekšējā gadā sertificētie cilvēku tirdzniecības upuri arī turpināja saņemt valsts apmaksātus palīdzības pakalpojumus 2011.gadā. Visi šie upuri bija personas ar Latvijas izcelsmi. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, pērn valsts apmaksātus palīdzības pakalpojumus saņēma arī divi vīrieši, kas ir piespiedu darba cilvēku tirdzniecības upuri. Saskaņā ar ziņām no Iekšlietu ministrijas, Valsts policija identificēja 29 cilvēku tirdzniecības upurus, kas palīdzēja lietu izmeklēšanā kā liecinieki, bet atteicās no cietušo personu statusa un valsts apmaksātiem palīdzības pakalpojumiem, jo sevi neuzskatīja par nozieguma upuriem. Citas vietējās NVOs identificēja un sniedza palīdzību vēl četriem cilvēku tirdzniecības

upuriem, kas cietuši no seksuālas un piespiedu darba ekspluatācijas, bet neviens no šiem upuriem nereģistrējās valsts apmaksātu palīdzības pakalpojumu saņemšanai. NVOs kā pamatojumu šādai situācijai minēja upuru bažas par konfidencialitāti vai neuzticēšanos tiesībaizsardzības struktūrām. Lai gan trīs no cilvēku tirdzniecības upuriem, ko identificēja NVOs, bija cietuši seksuālas ekspluatācijas rezultātā Latvijas teritorijā, Latvijas publiskais sektors neidentificēja nevienu ārvalstu cilvēku tirdzniecības upuri Latvijā vai upurus, kas cietuši cilvēku tirdzniecības rezultātā valsts teritorijas ietvaros. Latvijai bija sarežģīti nodrošināt repatriācijas izdevumus vēl nesertificētajiem cilvēku tirdzniecības upuriem no Latvijas, kas atrodas ārvalstīs. Lai situāciju uzlabotu, ir izstrādāts priekšlikums jauna mehānisma ieviešanai , kas latviešiem ārvalstīs ļautu iegūt aizdevumu repatriācijai. Ja šis mehānisms tiks apstiprināts, tad pēc atgriešanās Latvijā un cilvēku tirdzniecības upura statusa saņemšanas cietušajām personām piešķirtais aizdevums nebūs jāatmaksā. Lai apzinātu iespējamo cilvēku tirdzniecības upuru skaitu ārvalstīs un lai ieteiktu izmantot valsts palīdzības programmu, Ārlietu ministrija (ĀM) ieviesa jaunu uzskaites mehānismu. Balstoties uz šīs uzskaites rezultātiem, ĀM ziņoja, ka Latvijas diplomātiskais dienests ārvalstīs Īrijā, Vācijā, Apvienotajā Karalistē, Nīderlandē, Itālijā un Zviedrijā 2011.gadā identificēja 101 potenciālu cilvēku tirdzniecības upuri. Latvija centās nodrošināt cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzību tiesvedības procesos, cita starpā akceptējot rakstiskas liecības no upuriem, kas smagi cietuši, un nepieprasot viņu klātbūtni tiesas zālē. Netika saņemtas ziņas par to, ka identificētie cilvēku tirdzniecības upuri sodīti par saistītām pretlikumīgām darbībām, kas veiktas cilvēku tirdzniecības rezultātā.

Preventīvais darbs

2011.gadā Latvijas valdība veica pārliecinošu cilvēku tirdzniecības novēršanas darbu, kas ietvēra radošas un daudzveidīgas aktivitātes, lai novērstu šo problēmu. Cilvēku tirdzniecības apkarošanas darba grupa turpināja tikties, lai koordinētu cilvēku tirdzniecības novēršanas pasākumus valstī. Tā piesaistīja jaunus pārstāvjus, kā piemēram Brīvo arodbiedrību konfederāciju. Latvijas Izglītības un zinātnes ministrija par cilvēku tirdzniecības problemātiku apmācīja 55 pedagogus un obligātajos pārbaudījumos pamatskolu audzēkņiem iekļāva jautājumus par cilvēku tirdzniecību. Rīgas pilsētas pašvaldība iztērēja aptuveni $ 20 000 vairākiem cilvēku tirdzniecības novēršanas pasākumiem, kā piemēram, speciālas brošūras izplatīšanai, 60 pašvaldības darbinieku apmācībām un izglītojošam darbam par cilvēku tirdzniecības problemātiku dažādās skolās. Latvijas publiskais sektors sadarbojās ar NVO, lai cilvēku tirdzniecības novēršanā iesaistītu bibliotēkas visā Latvijā. Kopumā 237 bibliotekāri un 118 jaunieši piedalījās speciālās darba grupās visā Latvijā. Latvija veica pasākumus, lai samazinātu pieprasījumu pēc seksa pakalpojumiem, izveidojot un izrādot dokumentālo filmu „Atgriešanās pie vērtībām." Latvija turpināja uzturēt vairākas karsto tālruņu līnijas, lai plašākā sabiedrībā notiktu informācijas apmaiņa par cilvēku tirdzniecību, bet Latvijā nav vienas specializētas karstā tālruņa līnijas cilvēku tirdzniecības novēršanai. Nav skaidrs, vai dažādu valsts iestāžu karsto tālruņu cilvēku tirdzniecības novēršanas funkcijas reklamēšana plašākā

sabiedrībā bija veiksmīga. NVOs, kas nesaņem valsts finansējumu cilvēku tirdzniecības novēršanas pasākumu veikšanai, atbildēja uz vairāk kā 90 telefonu zvaniem ar jautājumiem par iespējamām cilvēku tirdzniecības situācijām, bet valsts karsto tālruņu operatori ziņoja tikai par trīs gadījumiem, kad saņemti zvani ar palīdzības lūgumiem no cilvēku tirdzniecības upuriem. Amatpersonas ziņoja, ka 2011.gadā viltus laulības starp Latvijas un trešo valstu pilsoņiem Īrijā samazinājās uz pusi, bet šādas laulības turpināja ievērojami pakļaut virkni sieviešu cilvēku tirdzniecības riskiem. ĀM skaidroja šādu laulību skaita samazināšanos ar nesenajiem uzlabojumiem laulību reģistra procedūrās. Neskatoties uz dažādiem cilvēku tirdzniecības novēršanas centieniem, tika saņemtas anekdotiskas ziņas, ka sabiedrības izglītotības līmenis par cilvēku tirdzniecību ir zems un ka sabiedrības nosodījums attiecībā pret šo noziegumu ir minimāls.